

HUMANISTINIS VERTYBŲ SUGYDYMAS AR PANEIGIMAS ?

Humanistini vertybi puoselėjimas ar jų ignoravimas sudaro tiktą klausimą, kur atsakymas didele dalimi priklauso nuo žmogaus prigimties supratimo. Žmogaus prigimties supratimas — tai tas didysis šaltinis, iš kurio susidaro vairios srovės ir kur jos išsiskiria skirtingomis vagonėmis. Savo nagrinėjimo pagrindų laikau krikščionišką humanizmą, kadangi tai yra pilnutinis humanizmas, kuris nieko nepaneigia, kas yra žmogiška, kuris apima visą žmogišką prigimtį. Krikščioniškasis humanizmas pajunta autentišką žmogaus egzistenciją, todėl jam Terrence žodžiai yra savi: *Homo sum; humani nil a me alienum puto*. Iš kitos perspektyvos žvelgdamas, Jacques Maritain savo veikalė Humanisme intégral išreiškė mintį, kad krikščioniškasis humanizmas integruoja visa tai, kas šiandienais buvo ir tebėra geriausia visose humanistinėse srovėse.

Viena po kitos mokslinė studijos patvirtina, kad ankstyvieji gyvenimo metai yra pats reikšmingiausias laikotarpis žmogaus gyvenime. Tuo metu vaikas sparčiai vystosi visose asmenybės srityse. Jis formuoja pagrindus savo būdui, temperamentui, gyvenimo stiliui ir bendriems nusiteikimams, kurie jį lydės ir duos kryptį jo pajutimui, galvosenai ir elgeseni. Palaipsniui jo sėmon plečiasi, savęs pajutimas auga ir savojo identiteto formulavimas prasideda. Pateiktas pagrindinis gyvenimo pamokos yra išmokstamos anksti (jei jos iš vis yra išmokstamos), galbūt dar prieš vaikui patenkant mokyklos suolį, kurio natūralūs ir kabininiai polinkiai yra dažnai slopinami, o bendrinis mokinio elgesys stiprinamas. Vėlesnės tokos tiesa vairiai pakreipia, bet paprastai nepakeičia pagrindinio krypties. Nagrinėdamas humanistini vertybi ugdymą, iš pagrindų žvelgsiu vaiko ir jaunuolio laikotarpius, nes tuo metu sėjamos sėklos turi bene geriausias galimybes gyvenimo derliui nustatyti.

Jaunas vaikas yra viską vertinanti būtybė. Trečiuose ar ketvirtuose metuose jo motyvaciėje vertinimas tampa dažnai sprendžiamuoju veiksmu, kas jį, pagal Carl Rogers ir kitus humanistinio orientaciijos psichologus, padaro išskirtinai žmogišku, nes autentiška žmogaus plėtra yra visų pirma vertės ir vertybi atskleidimo klausimas — nusiteikimai, nusistatymai, simboliai visu-

mos, sitikinim ir prasm s gijos bei gyvenimo stiliai — visa priklauso nuo vertybi išgyvenimo¹. Humanizacijos procese vaikai reikia gausios t v ir kit asmen stimuliacijos, pažadinan ios jo vis prigimt , taip kad jis gal t sigyti pagal savo amži aukšt žmogiškumo pajutim , o v liau krikš ioniai pritinkan ius standartus bei idealus. Kadangi vertinimas vyksta bet k išgyvenant, aukl jimo momentai ir kitos priemon s yra b tinos aukštesni j vertybi pažadinimui ir tuo pa iu vertinimo lygio pak limui.

Humanišk j vertybi ugdymui yra esmingai svarbu sukurti ir išlaikyti šias vertybes pabr žian i atmosfer , kitais atvejais vaikas pasisavins antraeiles vertybes bei klaidingus sitikinimus, kokius jam televizija, radijas, spauda ir kitos masin s komunikacijos priemon s, o taip pat jo bendraamžiai patiekia. Matomai, tas ir atsitinka su didele vaik ir jaunimo dalimi m s laikais. Hurlock kalba apie naujo tipo jaunim ir j apib dina kaip klimpus minios sekime ir statuso simboli garbinime. Šis jaunimas skirtingai supranta atsakomyb , darb , inteligentiškum , turi iškreipt vertybi rang ir palinkim spontaniškai tenkinti bet kokius savo norus ar geidimus. Jinai teigia, kad šio meto sukil liai, reformatoriai, aktyvistai ir išsvetim j jaunuoliai yra dideliu nuolaidumu pasižym jusios aukl jimo sistemos išdava ^{1 2}. Jau 1965 metais Keniston tvirtino, kad žymiai jaunimo daliai išsvetim jimas (*o lienation*) apib dina j laikysen t v , visuomen s ir kult ros atžvilgiu³. Vis daugiau pastebima, kad jaunimas praranda ne vien tradicini bet ir universali vertybi pajutim . Lytinio palaidumo išplitimas, hipi komunos, kanapi r kymas ir narkotik naudojimas jaunimo tarpe rodo, kad didel jaunimo dalis išgyvena pagrindini vertybi stok ir, gal b t, esmin Vakar kult ros bei moral s nuosmukį.

Tad ir klauskime, kod l vis žmogaus prigimt iškelian ios ir gyvenim suprasminan ios vertyb s sunyko jaunimo tarpe ? Kod l taip didel jaunosios kartos dalis jau nekalba nei krikš ionišk j , nei humanistini , nei demokratišk j vertybi kalba ?

Atsakymo galima ieškoti pa ioje žmogaus prigimtyje, t v aukl jimo pasikeitime ir mokyklos vaidmenyje. Visa tai neb tinai sustiprina tai, ko t v dauguma siekia. Prad kime nuo esminio mokyklos uždavini pasikeitimo JAV.

¹ Carl Rogers, *Freedom to Learn*, Columbus 1969, 247 psl.

² Elizabeth B. Hurlock, *Adolescent Development*, New Yorkas 1973, 125-137 psl.

³ Kenneth h Keniston, *The Uncommitted: Alienated Youth in American Society*, New Yorkas 1965, 3 psl.

Vertybinio auklėjimo nuosmukis — Po 1962 metų Vyriausiojo JAV teismo maldos pasmerkimo mokyklose ir kairiosios linijos konstitucijos interpretavimo kitais sprendimais, viešosios mokyklos apėjo maldos ir Šventojo Rašto ištraukų skaitymą. Daugiau negu tai, jos apėjo moralę ir asmenybės ugdymą, kai kurios bedievių spaudimo grupės, norėdamos sunaikinti viską, kas rišasi su krikščionybės religija, teismo keliu užblokavo ne tik bet kokį Kalėdų ar Velykų, bet ir paties Dievo priminimą mokyklose. Žingsnis po žingsnio mokykla išstumdė bet kokią aukštesnę vertybių pabrėžimą. Raths, Harmin ir Simon žodžiais mokyklose teliko «neutrali fakt apie neutralius dalykus» mokymas ir rašymo, skaitymo, skaitovumo ir panašios sugebėjimų vystymas⁴. Mokyklos funkcijos pilnai išskyrė pagrindinį vertybių bei doros dvasios komunikavimą, nes vertybės ir kiti gilios svarbos dalykai nelaukiami nei faktais nei sugebėjimais. Vietoje vertybių, asmenybės ir bendrojo prisitaikymo strategijų ugdymo buvo plačiai vestas seksualinis švietimas. Prisimintina, kad anksčiau lyties klausimais nagrinėjimas vyko kolegijos metu, paaštrėjus nusiskundimams, kad tai per vėlu, lytinis švietimas buvo vestas gimnazijose, vėliau prasidėjo nusiskundimai, kad tai per vėlu; taip šis dalykas buvo nukeltas pradžios mokyklai, galop nuo pirmojo skyriaus vaikai klausosi apie seksualinius santykius. Kas liečia šio dalyko dvasinį, jo pristatymas keičiasi nuo normalumo pabrėžimo iki šio meto perversijų demonstravimo. Pirmo skyriaus mergaitės, pamatiusios *The Mollister* filmą, dažnai fobiškai reaguoja vyrų atžvilgiu. Tai daugiau pakenkia negu jai padeda apsisaugoti nuo galimo vyro pasikėsinimo. Narkotikais ir jų panaudojimo būdų demonstravimas tapo antruoju naujojo švietimo dalyku. Abiem atvejais pasakos yra aiškios, ko mokoma, to ir išmokstama. Veneros ligų epidemija; ankstyvas nštumas ir masyvus narkotikų išplitimas gali būti dalinai išsprendami su modernaus švietimo perversijomis viešose mokyklose. Šiuo metu daugelis 10-13 metų jaunuolių daugiau žino apie lyties nenormalumus, negu kad gydytojai apie tai žinojo prieš 30 metų. Ar tai nėra nereikalinga našta užkraujama vaikams? Jeigu dalykas yra geras, jo padidėjimas vis tiek turi būti saikingas. Vitaminai yra būtini reikalingi organizmui, tačiau jį dideli kiekiai iššaukia ligos reakcijas.

Ar gali toks bevertybinis ir perversijomis užpildytas švietimas tapti gyvenimo kelrodžiu, tuo jauno asmens kompasu, vykstant¹¹

¹ L. B. Raths, M. Harmin, and S. B. Simon, *Values and Teaching*, Columbus, Ohio, 1966, 20 psl. Dėl dabartinės religijos padėties viešose mokyklose žr. R. B. Dierenfeld, *Religious Education*, 1972, 68, 96-114 psl.

vis spart jantiems socialiniams ir kult riniams pasikeitimams ? Teigiamo atsakymo duoti negalima. Did jant nusikaltimams ir viešajai moralei netenkant joki mast ar kriterij , yra naikinamas šeimos pastovumas ir visuomen s darna.

Bevertybinio nusistatymo išplitimas mokyklose iš tikro suk r antireligines mokyklas, nes tikrumoje toks mokymas paneigia Diev , visose jo pasireiškimose. Mokykl dauguma tapo ateistinio skiepijimo židiniai, nes ateizmas n ra atskirtas nuo valstyb s, tod l j propaguoti statymai nedraudžia. Pašalinus iš mokyklos krikš ionišk sias bei klasikinio humanizmo vertybes, aukl jimui neliko tinkamos baz s. Tokiu b du sukuriama nauja didžiul neurotinio nerimo versm . Daugelis pedagog remia May teigim , kad pagrindinis nerimo šaltinis, yra jaunesn je kartoje, yra stoka brandinan i vertybi , duodan i plat pagrind santykiuoti su pasauliu⁵. Kalb damas apie dabarties suaugusius, Rogers išreišk sitikinim , kad j vertyb s yra skolinamos iš kit , kad jos n ra egzaminuojamos ir tod l jos neugdo išminties, net n ra pilnai susijusios su j išgyvenimais, tokiu b du žmogus yra pasidalin s savyje, kas sukelia tamp ir netikrum identiteto formulavime bei jo išlaikyme⁶.

Bendrai kalbant, aukl jimu yra mokoma vaikus elgtis taip, kaip jie dar nesielgia ir atlikti tai, ko jie dar nesugeba. Kohlbergas teigia, kad moralinis aukl jimas negali b ti pilnai išskirtas iš švietimo proceso. Mokytojas dažnai moralizuoja mokinius, kalb damas apie taisykles ir apie mokini tarpusavio santykius. Tod l jis skatina mokyklas s moningai r pintis moraliniu aukl jimu, nes mokyklos, ar jos nori ar ne, yra sijungusios moralin aukl jim . Jeigu toks moralizavimas yra neišvengiamas, yra logiška išeitis, kad tai b t atliekama suformuluot moralinio aukl jimo tiksl šviesoje⁷. Deja, iki šiol Kohlbergas nesulauk bandym sukelti planing moralin ugdym mokyklose.

Mokykloje, kaip teisingai pastebi Brackenbury, ne manoma mokyti ir mokintis be koki nors vertybi perdavimo bei gijimo. Jei mokytojai neišreiškia savo vertybini nusistatym ir bando savo asmeninius sitikinius užmaskuoti, vis vien susidaro situacijos, kur j vertyb s išryšk ja ir be žodži . «Jeigu mokytojas kiekviena proga bando sl pti savo sitikinius, tai klausimas, ar jo mokiniai išmoks savarankiškai galvoti, ar tik pajus, kad j moky-

⁵ Roll o May, *Psychology and the Human Dilemma*, Princeton 1967, 24 psl.

⁶ Carl Rogers, *Freedom to Learn*, Columbus 1969, 189 psl.

⁷ L. Kohlberg, *Moral Education in the Schools: a Developmental View*, žr. *School Review*, 1966, 74 t., 1-29 psl.

tojui nesvarbu, k kas galvoja ar daro ? » Kai mokytojai yra susirpinę vertybi nusi pimu, jie apriboja savo mokym tu, k mokymo mašina gali atsakyti. Žmogaus dvasin s platumos panorama yra užspaudžiama, ji susiaurinama mašinos modelio ribas. Brackenbury ir May daro nuosekli išvad , kad d l vertybinio neutralumo daugelis jaunuoli apleidžia mokykl be jokio susirpinimo šio laiko kritiškomis problemomis ⁸.

Masin vertybi niveliacija. — O kas gi iš esm s pasikeit šeim gyvenime ? Ar vien tik nuolaidumo ir palaidumo padid jimas t v -vaik santykiuose ? Daugiau negu tai. Moderni šeima yra gausiai apr pinta menkos kokyb s laikrašiais, žurnalais, juokrašiais, radio ir televizijos priimtuvais. Tiesiogiai bei priedangoje šios masin s komunikacijos priemon s skleidžia niekieno nekontroliuojamas mintis ir id jas, žadina norus ir kelia aistras. S moningai ar pas moningai tos id jos yra pinamos polinkius ir nusiteikimus, taigojan ius ir kreipian ius pa i elgsen ⁹. Televizija efektingai sumažino šeimos nari komunikacij ir dar labiau nam privatum . Yra nustatyta, kad televizijos ir film ži r jimas yra dres ros (tiesa susilpnintos dres ros) forma, sustiprinama emocinio pergyvenimo tampa bei pasitenkinimu. Tur dami laisv (tik apie 5% t v sugeba pilnai kontroliuoti vaik ži rimas programas JAV), vaikai pasirenka smurtu perpildytas programas, dažnai pagamintas suaugusi j nustebinimui ar j perversinei pramogai. Tarp kitko, šiuo metu apie 50% televizijos program yra duodamos iš užrašyt *video* juosteli , taip kad jos, vieno kritiko išsireiškimu, ir augina « vidijot » kart ¹⁰.

Televizijos ir film takos galingumas perduodant antisocialinius nusistatymus ir agresyvumo perversij yra patvirtintas eil je empirini ir eksperimentalini studij . Sumin siu dvi iš j . Dabartinio Amerikos Psicholog S jungos pirmininko A. Band ros ir D. ir S. Ross studija, atlikta su 96 priešmokyklinio amžiaus vaikais, aiškiai parod , kad aktori atliekam smurto veiksmb jimas filme padidina j agresyv reagavim . Vaikai, kurie filme mat agresyvius asmenis ar piešinius, savo elgesyje buvo dvigubai aršesni negu vaikai buv kontrol s grup je. Šie daviniai buvo

⁸ R. L. Brackenbury, *Values: Developing Through Education*, žr. *Child and Family*, 1966, 5 t., 51-61 psl.

⁹ D. Goul et, *An Ethical Model for the Study of Values*, žr. *Harvard Education Review*, 1971, 41 t., 205-227 psl. Taip pat P. Mal deikis, *Kas lietuviuk išaukl s lietuviu*, žr. *Švietimo Gair s*, 1970, 3 (7) nr., 1-5 psl.

¹⁰ R. Jester, *Films and Television as a Source of Value Judgements*, žr. *Values Colloquium*, III t., Pasadena, Calif., 1969, 91-102 psl.

patvirtinti v lyvesn se Hicks ir Walters ir Willows studijose¹¹. 1972 metais Erono užbaigta ilgalaik studija (N = 427) nedvejetainai parod , kad vaiko amžiuje (8-9 m.) steb jimas smurtu gausi program veda agresyvaus gyvenimo stiliaus suformavim esant 18-19 met ¹². Tod l n ra abejon s, kad smurto gausumas televizijoje daug prisid jo prie smurto gausumo gyvenime.

Statistikos duomenys rodo, kad kol amerikietis jaunuolis baigia gimnazij , jis bus praleid s 15.000 valand prie televizoriaus. Be to, jis bus mat s 500 film kino teatre. Palyginimui, jis bus praleid s 10.800 valand mokykloje¹³. Televizija ir filmos sumaišo vaiko vertybi pajutim ir išlaisvina jo primityvius troškimus agresyvumui, smurtui, lytiškumui ir kitiems abejingos reikšm s veiksams, pirm negu vaikas sugeba spr sti j vert ar reikaliningum . Jo jausmai ir pajutimai tampa « užteršiami» jam dar protini operacij faz s (protavimo amžiaus) nepasiekus. Masyvus vertybi pajutimo ir diferencijavimo tr kumas vaikuose ir jaunime yra naujai atsirand s fenomenas. Tai viena iš esmini priežas i , kod l dabar vaikai sivelia tokius nusikaltimus, koki seniau neišdr sdavo padaryti « suged s » jaunimas, o dabar jaunimo dalis jau daro tai, k seniau tik labai perversyv s suaugusieji pagalvodavo daryti. Kasdienin spauda teikia daug toki pavyzdži . Šitokioje pad tyje esant, galima pagalvoti, kad Orwellio numatytas nuasmen jimo metas gali prasid ti apie 1984 metus. Erich Frommas nutolina toki epoch 2000 metus, kuriuose « žmogus nustos b ti žmogišku ir taps negalvojan ia ir nejau ian ia mašina»¹⁴. Savo knygoje *Beyond Freedom and Dignity* ir *Waiden II* Skinneris byloja ta pa ia kalba. Wylie vaizdingai aprašo civilizacijos žlugim žem je 2023 metais, vyksiant pagrindinai d l žmogaus nežmogiškumo žmogui¹⁵.

Apžvelgus t v nuolaidum vaikams ir amerikins mokyklos švietimo klaidas, visu rimtumu galima klausti, ar žmogus dar

¹¹ A. Band ra, D. ir S. Ross, *Imitation of Flm-Mediated Aggressive Models*, žr. *Journal Ab n. and Soc. Psychology*, 1963, 66 t., 3-11 psl. ; D. J. Hicks, *Imitation and Retention of Flm-Mediated Aggressive Peer and Adult Models*, žr. *Journal Pers. and Soc. Psychology*, 1965, 2 t. 97-100 psl. ; R. H. Walters and D. C. Willows, *Imitative Behavior of Disturbed and Non-disturbed Children Following Exposure to Aggressive Models*, žr. *Child Development*, 1968, 39 t., 79-89 psl.

¹² L. D. Er on ir kiti, *Does Television Violence Cause Aggression*, žr. *American Psychologist*, 1972, 27 t., 253-263 psl.

¹³ R. Jest er, *Films and Television as a Source of Value Judgements*, žr. *Values Colloquium*, Pasadena, Calif., 1969, 91-102 psl.

¹⁴ E. Fr omm, *The Revolution of Hope : Toward a Humanized Technology*, New Yorkas 1968.

¹⁵ P. Wyl ie, *The End of the Dream*, New Yorkas 1972.

ilgai išliks žmogumi, ar vien tik gyv. Ar jos rėmimas? Ar jo humanizmo liku, ar nebūna galutinai užblokuoti pasiekimai?

Auklėjimas prasmei. — klausim, kam auklėjimas bei švietimas turi tarnauti, mano atsakymas yra — pilnutiniam aukštųjų vertybių pajutimui, jų išgyvenimui nuo pat jaunystės metų. Tai turi svarbų uždavinį vaikui aplink tai tvarkyti, kad būtų sumažintos galimybių pasisavinti perversinį idėjų ar troškimų. Tuo pačiu tai turi padidinti galimybes krikščioniškųjų vertybių ir humanistinių troškimų pasisavinimui. Altruistinis palinkimas vaikui nėra svertimas, bet be paskatinimų jis dažnai sužlunga. Tai turi parinkti ar sukurti tokią mokyklą, kuri paremia jų pastangas, suteikti galimybes skatinančias vertybių pažinimą ir angažavimą siūlydami aukštesniems idealams, nes kaip Rheingoldas išsireiškia: « Niekas nėra taip svarbu, kaip kokių asmeniu vaikas taps; jis vienas laiko ateities gyvenimo raktus »¹⁶.

Apžvelgus tiesioginį vertybių auklėjimą Japonijos viešose mokyklose, Brameldas skatina keisti Amerikos švietimą taip, kad vertybių esmė ir prasmė pajudėtų iš dabarties periferinės tamsumos pastovios meso centro visose švietimo pakopose nuo vaikų darželio iki universiteto. Pabaigoje jis tarsi pranašo balsu teigia: «Auklėjimas negali apiešti šio imperatyvo nebent jis nori būti sunaikintas kartu su ta gyv. Ar jos rėmimas, kuri vienintelę galimą pat auklėjimą »¹⁷. Be vertybių asimiliacijos žmogus negali išaugti pilnutine asmenybe. Jam reikia vertybių, kurios sudarytų tuos vidinius varžtus, kurie vestų prie narcisistinio ir primityvių polinkių užgožimo, prieš užskleidimo žmoguje ir visuomenėje¹⁸.

Tikrame jaunimo auklėjime pagrindiniai gyvenimo klausimai nėra slepiami, bet diskutuojami. Jie analizuoja suteikia moksleiviui progą suprasti save kaip žmogų, kurio šaknys glūdi ne vien šeimoje bet tautoje, tik jime bei vertybėse. Pageidautina, kad gyvenimo problemų nagrinėjimas būtų glaudžiai susijęs su tokia vertybių sistema, kuri suteiktų jaunuoliui plaušią perspektyvą savo vertybių sistemai kuriant. Keliant darną savyje, didinant alternatyvų pažinimą ir atsakomybę už veiksmus, yra kuriama asmenybės vertybių išgyvenimui ir jų realizavimui pagal jau duotus talentus.

¹⁶ H. Rheingold, *To Rear the Child*, žr. *American Psychologist*, 1973, 28 t., 42-46 psl.

¹⁷ T. Brameld, *Values: Education's most Neglected Problem, Values in American Education*, Bloomington, Ind., 1964, 168-169 psl.

¹⁸ A. Paškus, *Krikščioniškosios moralės mįslės*, žr. *Laiškai Lietuviams*, 1970, XXI t., 154-159 psl.

Lietuviškojo identiteto k rimas. — Lyginant su amerikieiais, lietuvi jaunimo pad tis yra žymiai geresn vertybi pl tros atžvilgiu, nes teigiam j tak bei veiksniai yra žymiai daugiau. Daugelis lietuvi šeim deda dideles pastangas savo vaik ir jaunimo tautiniame bei religiniame aukl jime. Litanistin s mokyklos ir lietuvi vienuolynai neša daug aukl jam prog ir moment . Didel m s jaunimo dalis yra sijungusi lietuvi jaunimo organizacijoms, dain ir šoki ansambliams, taip pat LB ir parapij veikl . Moksleivi ir student ateitinink s jungos apjungia žymi lietuviško jaunimo dal ir suteikia jai gausi galimybi pažinti humanistines vertybes ir br sti aukšt j ideal šviesoje. Kas lieia litanistin s kult ros plotm , vien moksleivi ateitinink kuopos šiuo metu leidžia apie 20 laikrašt li . Lietuvi skautija yra gausi ir nariais ir veikla. Yra daug ženkl rodan i , kad lietuvi jaunimas neapvils savo tautos, kad jis pajunta ir gyvena sunkiu kovojan ios už savo egzistencij tautos pulsą, kad m s jaunim žavi Simas Kudirka, Romas Kalanta ir kiti kovos herojai už Lietuvos laisv ir jos suverenum .

O vis tik lietuvi veikloje ne kart pasigendama pokolegijinio amžiaus veik j , kurie gal g riau negu vyresnieji sugeb t takoti br stant jaunim , kurie perimt tas veiklos sritis, kurios jiems geriau pritinka negu vyresniesiems.

Jaunuolio tautinis s moningumas ir tautini vertybi branginimas yra kuriamas jo tiesioginiu dalyvavimu ir veikla lietuviškose organizacijose bei veiksmuose. Dažnai ir gan gyvas dalyvavimas mokyklos ir gimnazijos metais n ra pakankamas laidas lietuvybei subrandinti. Tai pasirodo antraisiais ar treiaisiais universiteto metais, kai daugelis lietuvi student nutolsta ir didel dalis pasitraukia iš lietuviškos veiklos. Noromis ar nenomis studentai giliai sispraudžia savo kolegijos aplink ir jos vykius ir tuo pa iu patenka nauj orbit . Kurdami suaugusiojo identitet , jie daug k atmeta, kartais ir pa ias pagrindines vertybes : tautyb bei tik jim . Lietuviškoji veikla jiems svetim ja ir nustoja savo magnetin s j gos: ankstyvesnioji srov nutr ksta. Lieka išimtina dalel , kuri veikia dideli universitet stipriai deformuojan ias takas. Ši lietuvi jaunimo dalis matomai tur jo stiprius pagrindus ir gausias formavimo takas, tod l ji tapo pakankamai atspari tiek bendrinei, tiek šalutin ms universiteto aplinkos srov ms.

Socialini ir pedagogini moksl žinovai remdamiesi E. Eriksono studijomis laiko identiteto formulavim pagrindiniu bren dimo uždaviniu ir brandos požymiu. Anks iau ar v liau jaunuolis turi apsispr sti, kas jis yra ir ko jis pagrindinai siekia savo

gyvenime. Identiteto suformulavimas yra daugelio fazi ir identifikacij išdava, kuri v lyvos jaunyst s metu apsprendžia gyvenimo stili .

Yra esmingai svarbu, kad individas jau kaip vaikas pajust , kad jis yra lietuvi tautos atstovas. Šis pajutimas turi stipr ti, kad jis gal t tapti viena iš pagrindini jo identiteto šakn . Taip pat yra esminga, kad vaikas v liau suprast , kad jis yra lietuvis katalikas, atsakingas už lietuvišk religini form išlaikym Bažnyioje. Tai antroji šaknis identiteto ugdymui. Gilus identifikavimas su t vais vaikyst je, su katalik organizacij tikslais bei nariais jaunyst je — tai kitos šaknys lietuviškam identitetui sukurti. Tik su šia gera ir pilna pradžia pasimetimai v lesniame identiteto apsisprendime sumaž s. Be ši pagrindini šakn i aplinkos veiksniams dominuojant universiteto metu, kada dažnai po eil s bandym galutinas sav s apibr žimas vyksta, palinkti ir jungtis prie savosios tautos kamieno n ra manoma.

Reikia pabr žti, kad tiek religinis, tiek ir tautinis pradas yra pagrindinai ugdomas jausm sukelian ia veikla. Jeigu tautiškai formuojan ios veiklos yra maža — tautinis sav s pajutimas bl sta ; jei religin s veiklos maža—religin motivacija silpn ja. Tokiais atvejais identiteto pajutimas modifikuojamas pagal kitus — tai yra, pagal vyraujan i srov : «Visi taip daro. Visi yra amerikiečiai ».

Aukš iausios vertyb s — Vertybi skal nagrin jant, greitai prieinama prie pagrindinio klausimo : kas yra tos pa ios aukš iausios vertyb s ? Sekdami Brentano, von Ehrenfels, Meinongo ir Husserlio filosofines doktrinas, pabr žian ias vertybes, aukš iausios vertybi tarpe matome grož , teisingum ir g r. Šios vertyb s sudaro klasikin s vertybi teorijos branduol . Papildant klasišines vertybes (grož , teisingum ir g r) *šventumu* ir suprantant, kad kas yra šventa yra kartu gražu, teisinga ir gera, atrandamas atsakymas krikš ioniškojo humanizmo perspektyvoje. Kaip daugeliui kit žmogaus prigimties gali išvystymo žinov , taip ir Max F. Scheleriui ir Gordon W. Allportui jos yra krikš ioniškosios vertyb s; tai pa ios aukš iausios, kokias žmonijos šviet jai suk r , nes j kilm gl di Apreiškimo tiesoje — tai meil s, taikos ir laisv s vertyb s. Pridedant kiekvieno asmens vienkartin s ir nelygstamos vert s id j , vaizdžiai apib dint Antano Maceinos veikale *Dieji dabarties klausimai* (1971), mes turime pagrindiniu vertybi visum . Norint sukurti žmoguje humaniškum , reikia siekti, kad šios universalin s vertyb s b t giliai pajuntamos ir pilnai suprantamos jaunatv s laikotarpyje.

Trumpu nagrin jimu pasvarstykime vien ir antr pa i pagrindini bei visuotin vertybi . Pažvelkime ir j ugdymo b dus.

Estetinis vertinimas. — Protin s žvalgos ir jausminio vertinimo pl tot formos bei spalvos atžvilgiu veda grožio pažinim ir jo vertinim . Stanford-Binet L-M inteligencijos testavime, 4^{1/2} met amžiaus vaikui yra parodoma vis po du paveiksliukus ir jo klausinama, kuris yra gražesnis. Bent 50% to amžiaus vaik teisingai parenka patrauklesn paveiksliuk . Penkiame iai vaikai yra gana jautr s formai ir spalvai, sudaran ioms lygsvar ir harmonij — pagrindinius kompozicijos bruožus — ir tuo parodo beatsiskleidžiant estetin vertinim . Vaikus traukia spalvos ir formos darna. Savo braižos paveiksluose jie stengiasi atkurti realius bei harmoningus form ir spalv derinius. Jeigu jie to negali, psichin s sunkenyb s, matomai trukdo, kuri priežastimi yra dažnai smegen pažeidimai. Daugelyje kit vaiko užsi mim aiškiai matyti grožio ieškojimas ir juo žav jimasis. Pagyrim ir pripažinimo d mesiu t vai tur t skatinti estetini vertybi išgyvenim , taip pat supratim , kad kas yra gražu yra ir vertinga! Jie tur t suteikti vaikams ansktyv prog dalyvauti vairios r šies meno darbe ir pilnai susipažinti su naudojamomis priemon mis ir kompozicijos pagrindais.

Moralin s vertyb s ir elgsena. — Moralin patirtis yra ryškus asmens motyvavimo aspektas. Ji yra glaudžiai gimininga protinei pl trai ir emocijos bei impulso kontrolei. Moraliai elgtis reiškia elgtis taip, kaip yra teisinga, bet teisingumo supratimas priklauso nuo vaiko informacijos šaltini : t v , broli , televizijos, spaudos ir kit . Penkeri met vaikas, kuris yra gerai informuotas ir supranta ši s vok dar neb tinai yra moralus asmuo. Buvimas moraliu implikuoja, kad vaikas turi tam tikr kontrol s laipsn savo impulsams ir jausmams apvaldyti. Tik normalus sav s apvaldymas galina elgtis pagal moralines gaires, kurias vaikas protiškai jau suvokia.

Ugdant moralin nusiteikim , asmeniškoss atsakomyb s pajautimas yra pagrindu. Modernioje aplinkoje, deja, yra lik labai maža ruošos darb , už kuriuos 5 ar 6 met vaikas gali b ti atsakingas. Motinos gali beveik visk pa ios atlikti ir dažnai taip elgiasi, kad vaikams nieko nelieka atlikti. Moderni šeima paprastai nesudaro kartu dirban io vieneto. Daugelis šeim net neskatina atsakomyb s brandinimo savo mokyklinio amžiaus vaikuose. Dažnai t vas ar motina tiesioginiai atlieka vaikui užduotas pamokas, renka j žaislus, r bus ir visa kita. Visa tai prisideda

prie ilgalaikio savarankiškumo stokos ir prie atsakomybės trūkumo. Auklįjimas asmeniškai atsakomybei implikuoja laisvą apribojimą ir kai kurių ribų bei reikalavimų statymą. Be praktikos, atsakomybės ugdymas esti papratai uždelsiamas. Tas pats sakytina ir apie sąžiningumą, ištikimybės, sveikos drąsos, moralinio savistovumo ir savęs apvaldymo ugdymą. Dažnai vaikas negauna progos pabandyti vien ar kitą reikalingą ar gerą darbą atlikti. Progoms esant, vaikui primtina: Daryk kitiems taip, kaip nori, kad kiti tau darytų! Emanuelio Kanto kategorinis imperatyvas: « Elkis paklusdamas toms taisykloms, kurias norėtum matyti universaliais statymais » yra vertas asmeninio pripažinimo jaunatvės metu. Jaunuolis turi sudaryti tokį moralinį kodeksą, kuris būtų jam pačiam ir visiems kitiems priimtinas.

Religinė patirtis. — Vaikas turi natūraliai palinkimais priimti religinę praktiką ir tikėjimą, jei jie yra vaizdžiai ir suprantamai pristatomi. Yra prasminga, jei religinė patirtis ir praktikos dalis yra gaunami anksčiau negu vaikas yra mokomas katekizmo. Pavyzdžiui, krikščionis savo pirmojo gimtadienio proga nunešamas bažnyčion. Ten jo intencija pasimeldžiama. Jis nesupras to veiksmo prasmę, bet pajus taikos ir pagarbos atmosferą Dievo namuose. Motinai meldžiantis krikščionis stebės ne tik jį, bet ir bažnyčios puošmenis bei jos struktūrą. Dvejį ar trejų metų vaikui bus smagu bažnyčion užsukti trumpai maldai. Religiniai paveikslai, statulėlis bei kiti religiniai objektai turėtų būti matomi jo kasdieninėje aplinkoje. Elkindo manymu, religija vaikams yra pirmoje eilėje pajutimas ir veiksmas, kur « Bažnyčia patiekia religinio identiteto formą, bet tik tada, kai tegali jai duoti turinį »¹⁹. Tai atsitinka, kada šeima gyvena meilėje ir kur jausmų palydima religinė praktika tampa neišskiriama šeimos gyvenimo dalimi.

Norint, kad religinės vertybės užimt centrines vietoves asmens gyvenime, visapusiškas religinis auklįjimas yra būtinas. Sakymai, išplaukiant iš Šv. Rašto palyginimų, turi tapti motivacijos šaltiniu daryti gera dėl meilės Dangaus Tėviui. Religinis motyvavimas veda pilnutinį gyvenimo prasmės supratimą. Jis yra galutinas kriterijus kitiems vertinimams. Jis turi būti pilnutinio vaiko auklįjimo pagrindu, savo apimtimi apjungiančiu visas gyvenimo sritis. Kristaus kvietimas mylėti bei tobulėti ir šv. Augustino teigimas, kad žmogaus širdis nėra rami iki ji neramybės Dievuje, yra dvasios verti nurodymai bet kokio amžiaus jaunuoliui, o taip pat suaugusiam žmogui.

¹⁹ D. Elkinds, *The Child's Conception of his Religious Identity*, žr. *Lu-men Vitae*, 1964, 19 t., 645-667 psl.

Santrauka ir išvados. — Vaikai rodo natūralų atvirumą ir imlumą estetiniams, etiniams, tautiniams ir dvasiniams vertybėms, bet nedaug yra tų, kurie dirbtinai ir planingai pastangas viso vaiko gali pralaužti ir aukštąjį vertybių puoselėjimui. Nedaug beliko ir mokyklai Amerikoje, kurios rimtai nagrinėja pagrindines žmonijos vertybes ir skatina jų pasisavinimą. Atmesdamos rėpines vertybėms, dabartinis švietimas marina natūralų jaunuolio troškimą ieškoti prasmės, vertingumo ir transcendencijos. Tuo pačiu metu beaugantieji yra bombarduojami masinės komunikacijos kruša, kur fizinis smurtas ir sadizmas ir kitokios vertybių perversijos kalba nedviprasmiška vaizdo kalba. Tad ar bereikia stebėtis, kad, stokodami angažavimosi prasmingoms vertybėms, universiteto suole besidomiantieji jaunuoliai išsitaria stokoj moralini principą, kuriais galėtų tvarkyti savo gyvenimą. Daugelis ir suaugusiųjų, neturdami brandžių vertybių motyvuojančio svorio, jaučia vidinį tuštumą ir yra baimingumo bei stiprių konfliktų «plūšomi», kai gyvenimas pareikalauja sprendimų ir aukos.

Reikia pabrėžti, kad daugumas problemų, su kuriomis jaunimas susiduria, yra kilusios iš priešhumanistinės patirties gausumo. Jaunuolių reakcijos bei atoveiksmiai yra artimai susiję su lygišoline patirtimi, jos trūkumais vertybių pristatyme bei jų ugdyme jų brendimo metu. Dabartinė JAV atmosfera daugumai jaunuolių tesuteikia tik labai skurdžias galimybes suformuluoti humanistines vertybes, kodeksuoti moralinius principus ir sukurti taigojančią ir dinamišką pasaulį — gyvenimo filosofiją. Dabartinio moralinio ir dvasinio nuosmukio rezultatai patys kalba už save: daugiau negu pusė visų nusikaltimų JAV yra jaunimo padaromi.

Etinės ir moralinės vertybės, remiamos religiniu sitikimu ir idealu, jei jos yra tinkamai pristatomos vaikystėje ir sustiprinamos jaunystės metu, pakreipia bręstantį asmenį tinkamam gyvenimo formų atradimui. Todėl yra reikalingas gausus humanistinių vertybių liudijimas, o ne jų neigimas. Laikas pripažinti, kad tik aukštos vertybės kuria autentišką žmogiškumą, be kurio vairios blogybės siskverbia žmogaus vidurį ir veržiasi vis naujus išorinio pasireiškimo būdus.

Moralinio ir dvasinio renesanso galimybes glūdi kiekvienoje naujoje kartoje, jai atsakant egzistencijos ir žmogaus esmės kečiamus klausimus, nes žmogus šv. Augustino mintimi — *uaestio mihi factus sum — aš pats sau pasidariau msl*. Tik prasmingiems klausimams išskylant, galima tikėtis surasti ir teisingus atsakymus. Teisingi atsakymai glūdi tose vertybėse, dėl kurių milijonai žmonių paaukojo savo gyvybes, kurios neleisdžia nei Kudirkai nei Solženicinui nutilti. Tik aukštąjį vertybių siekiant, gyvenimas pilnai vertingais uždaviniais ir prasme.

TEACHING OR IGNORING HUMANISTIC VALUES ?

by

Justinas Pikišius
University of Detroit

Summary

Young children show a natural openness to esthetic, ethical, and spiritual values, but many parents do little to enhance sound foundations for these or other humanistic values. As a rule, American public schools ignore values and stress the teaching of facts and skills, while the mass media provides powerful stimuli to aggression, violence, and other forms of value perversion. As a result, there is a lack of commitment to moral or other high values during adolescence. Many college students are confused as they grope for moral principles to live by. In the context of intense parental and organizational efforts towards the preservation of ethnic heritage and national identity, a large segment of Lithuanian youth diverges rather sharply from the American or Canadian youth — its humanistic values are more deeply engrained into their minds, and altruistic tendencies usually operate to a higher degree.

It is hypothesized that humanistic values and moral virtues if nurtured during the childhood years, would help much to direct the adolescent toward codification of sound universal values worth living for. The pursuit of high values would make life meaningful and help to supersede the rising fear of emptiness, the anxiety of not becoming more fully human. It is the supreme task of early adulthood to discover and to affirm what it means to be fully human in private and social life. Lastly it is a leading task of an adult to reduce entropy by realizing the highest order of values they are capable of recognizing.